

ПЕТРИШАК І. В.,здобувач кафедри адміністративного
та господарського права
(Запорізький національний університет)

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.16>**КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ
І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І ЇХНІХ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ**

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із конституційними гарантіями державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб.

Визначено, що Конституція України є Основним законом, норми якого регулюються усі найважливіші сфери суспільного життя. Доведено, що саме в Конституції закладено основні засади здійснення державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб.

Запропоновано авторське визначення поняття «державний захист» як функції держави, спрямованої на захист суддів Конституційного Суду України, працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів від перешкоджання виконанню покладених на них законом повноважень, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб у зв'язку зі службовою діяльністю цих осіб.

Здійснено аналіз інших нормативно-правових актів, якими врегульовано гарантії державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб на предмет відповідності нормам Основного Закону. Виявлено ряд неузгодженостей в окремих нормативно-правових актах, які регулюють питання державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб. З метою вирішення законодавчих колізій запропоновано внесення змін до низки законодавчих актів.

Визначено, що конституційними гарантіями державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб є сукупність норм Конституції України, якими врегульовано питання встановлення гарантій державного захисту працівників правоохоронних органів та суду.

Встановлено, що в законодавстві немає єдиного підходу до визначення поняття «члени сім'ї» та кола осіб, які до них належать.

Ключові слова: державний захист, працівник, суд, правоохоронний орган, гарантії, Конституційний Суд України, члени сім'ї, близькі родичі.

Petrishak I. V. Constitutional guarantees of state protection of court employees and law enforcement authorities and their close relatives

The article is devoted to the issues related to the constitutional guarantees of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, employees of the court and law enforcement agencies, and their relatives.

It is determined that the Constitution of Ukraine is the Basic Law, the norms of which regulate all the most important spheres of public life. It is proved that

the Constitution lays down the basic principles of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, employees of the court and law enforcement agencies, their relatives.

The author's definition of the term "state protection" as a function of the state aimed at protecting judges of the Constitutional Court of Ukraine, court and law enforcement officers, their close relatives from obstructing the exercise of their statutory powers, as well as from encroachments on life, health, housing and the property of these persons in connection with the official activities of these persons.

The analysis of other normative legal acts, which regulate guarantees of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, employees of courts and law enforcement agencies, their relatives for compliance with the provisions of the Basic Law. A number of inconsistencies have been identified in certain normative legal acts regulating the issues of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, employees of the court and law enforcement agencies, and their relatives. In order to resolve legislative conflicts, it is proposed to amend a number of legislative acts.

It is determined that the constitutional guarantees of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, employees of courts and law enforcement agencies, their relatives are a set of provisions of the Constitution of Ukraine, which regulate the establishment of guarantees of state protection of law enforcement officers and courts.

It is established that the legislation does not have a single approach to the definition of "family members" and the circle of persons who belong to them.

Key words: *state protection, employee, court, law enforcement body, guarantees, Constitutional Court of Ukraine, family members, close relatives.*

Вступ. Конституцією України врегульовано основні засади поділу влади в Україні, створення та функціонування окремих органів, забезпечення державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб. Рівень встановлених в державі гарантій захисту посадовців і членів їхніх сімей від перешкоджання виконанню покладених на них повноважень, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб і їхніх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб свідчить характеризує її як правову державу. Гарантії державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб закріплені в Конституції України та інших законодавчих актах повинні бути зрозумілими й однозначними. Актуальність обраної теми полягає в необхідності дослідження статну закріплення конституційних гарантій державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду та правоохоронних органів, їхніх близьких осіб, і їх відповідності в інших нормативно-правових актах.

Основу дослідження склали висновки провідних вчених в сфері адміністративного права, зокрема таких, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, М.Н. Берідзе, І.В. Бойко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, О.С. Золотніков, С.В. Ківалов, Т.О. Коломосьць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко та ін. Водночас значна кількість проблемних питань визначення гарантій державного захисту працівників суду і правоохоронних органів і їхніх близьких осіб в Конституції України та інших нормативно-правових актах залишається невирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та виокремлення конституційних гарантій державного захисту працівників суду і правоохоронних органів і їхніх близьких осіб.

Результати дослідження. У зв'язку із загостренням криміногенної ситуації в країні, підвищенням рівня злочинності, актуальності набувають питання державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, а також їхніх близьких родичів.

Слід сказати, що правову основу державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів окрім Конституції України [1] становлять такі акти законодавства: Кримінальний кодекс України [2]; Кримінальний процесуальний кодекс України [4]; Кодекс України про адміністративні правопорушення [5], Митний кодекс України [6]; Закони України: «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [7]; «Про судоустрій і статус суддів» [8]; «Про прокуратуру» [9]; «Про Національну поліцію» [10]; «Про Службу безпеки України» [11]; «Про Національне антикорупційне бюро України» [12]; «Про Державне бюро розслідувань» [13]; «Про оперативно-розшукову діяльність» [14]; «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [15]; «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [16], ін.

Не зважаючи на таку кількість нормативно-правових актів, чинне законодавство не містить визначення поняття «державний захист».

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» захист розглядається як вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення [3].

Згідно з Вимогами з ядерної та радіаційної безпеки до інформаційних та керуючих систем, важливих для безпеки атомних станцій, затверджених наказом Держатомрегулювання від 22 липня 2015 р. № 140 захистом є функція управління, яка ініціює дії, спрямовані на усунення небезпеки, пов'язаної з виникненням визначеної події, умови або обставин, та/або заходи, спрямовані на запобігання виникненню можливої небезпеки [4].

У Тлумачному словнику термін «захист» розглядається у декількох значеннях, зокрема: дія за значенням захищати, захистити та захищатися, захиститися; заступництво, охорона, підтримка; брати (взяти) під захист – заступатися за кого-, що-небудь, захищати від посягань, нападу і т. ін.; сторона, яка захищає обвинуваченого під час суду; оборона [5].

З.Д. Чуйко під терміном «державний захист» розуміє створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чого-небудь; захист, охорону кого-небудь або чого-небудь від небезпеки; надання (постачання) чогось кимось у достатній кількості, створення усіх необхідних умов для здійснення чогось, гарантування чогось [6, с. 85].

З урахуванням зазначеного пропонуємо під поняттям «державний захист» вважати функцію держави, спрямовану на захист суддів Конституційного Суду України, працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів від перешкоджання виконанню покладених на них законом повноважень, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб у зв'язку зі службовою діяльністю цих осіб.

Відповідно до цього Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» державному захисту підлягають судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів, працівники правоохоронних органів, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, військовослужбовці Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, співробітники Служби судової охорони, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, які беруть безпосередню участь відповідно у конституційному провадженні; розгляді справ у судах, кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; виконанні бойових (спеціальних) завдань, покладених на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України; охороні громадського порядку і громадської безпеки; виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших

предметів чи речовин через державний і митний кордон України; нагляді та контролі за виконанням законів [7].

Щодо конституційних гарантій державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів слід сказати, що більшість норм Конституції України лише опосередковано регулюють ці питання в частині поділу влади, функціонування судів, правового статусу Конституційного суду України, прав на судовий захист та ін. І лише незначна частині статей Основного Закону безпосередньо врегульовує питання державного захисту суддів Конституційного Суду України, працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів.

Так, відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Ст. 17 Конституції України визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Законодавцем уточнюється, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17 Конституції України) [1].

Таким чином вбачається, що в одній частині ст. 17 Конституції України йдеться про Збройні сили України, військові формування та правоохоронні органи, а в іншій – говорить тільки про громадян, які проходять службу у Збройних силах України, інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Тож у ч. 4 ст. 17 слід внести зміни, доповнивши її словосполученням «правоохоронні органи», що дозволить розповсюдити дію цієї статті в частині соціального захисту й на працівників правоохоронних органів.

Згідно зі ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Відповідно до ст. 126 Конституції України незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Забороняється здійснювати вплив на суддю у будь-який спосіб. Держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї.

Державою забезпечується фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. Видатки на утримання судів у Державному бюджеті України визначаються окремо (ст. 130 Конституції України) [1].

З огляду на зазначене вбачається, що конституційні гарантії державного захисту у вигляді забезпечення особистої безпеки, на відмінно від державних заходів захисту, закріплених у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [7] розповсюджуються виключно на суддів і членів їхніх сімей, категорія «працівників суду та членів їхніх сімей» під такий правовий захист згідно положень Основного закону не підпадає.

Пропонується внести відповідні зміни в ст. 126 Конституції України та Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».

Діяльність Конституційного Суду України регулюється окремим розділом XII Конституції України, який має назву «Конституційний Суд України» [8], Законом України «Про Конституційний Суд України» [8] та Регламентом Конституційного суду України, ухваленим на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 р. № 1-пс/2018 [9].

У розумінні Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України й у перед-

бачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України [8].

Згідно з положеннями Основного закону, Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України й у передбачених Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції.

Держава забезпечує особисту безпеку судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї [1].

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Конституційний Суд України», яка має назву «Гарантії безпеки судді Конституційного Суду та членів його сім'ї» зазначено, що безпека судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї (*батьків, чоловіка/дружини, дітей*) перебуває під особливим захистом держави. Органи **правопорядку** вживають заходів задля безпеки судді та членів його сім'ї за наявності відповідної заяви судді. Вчинені у зв'язку з діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, погроза вбивством, насильством і вчинення таких самих дій щодо членів його сім'ї мають наслідком відповідальність, установлену законом [8].

За загальним правилом відповідно до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» захисту підлягають близькі родичі (а саме, батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки) суддів і працівників правоохоронних органів, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав.

Виняток становить захист членів сім'ї судді Конституційного Суду України, який поширюється тільки на батьків, чоловіка/дружину, дітей.

Висновки. За результатами порівняння нормативно-правових актів, якими врегульовано питання державного захисту суддів Конституційного Суду України та членів їх сімей, приходимо до наступних висновків:

– норми Конституції України вказують на забезпечення особистої безпеки судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї [1]; не зовсім коректно використано термін «особиста безпека», яка є лише окремим елементом категорії «державного захисту». До ч. 4 ст. 149 Конституції України необхідно внести зміни, замінивши термін «забезпечення особистої безпеки» на «забезпечення державного захисту»;

– положеннями Закону України «Про Конституційний Суд України» уточнюється, що членами сім'ї судді Конституційного Суду України є тільки батьки, чоловік/дружина, діти [8]. Натомість згідно ст. Сімейного кодексу України сім'ю становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно [10].

– норми Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до всіх інших суб'єктів, які мають право на державний захист використовує поняття «близькі родичі», яке є значно ширшим за «члени сім'ї», оскільки охоплює окрім батьків, дружини/чоловіка та дітей ще й таких осіб, як рідні брати і сестри, дід, баба, онуки. Виняток становить захист членів сім'ї судді Конституційного Суду України, який поширюється тільки на батьків, чоловіка/дружину, дітей. Вважаємо, що такі обмеження кола близьких родичів мають дискримінаційний характер. З урахуванням чого, пропонується внести зміни у закони України, поширивши дію захисту на близьких родичів суддів Конституційного Суду України;

– особливістю державного захисту суддів Конституційного Суду України є те, що рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки приймається та надалі контролюється головою Конституційного Суду України, а вжиття заходів задля безпеки судді та членів його сім'ї за наявності відповідної заяви судді здійснюється відповідно до Закону

України «Про Конституційний Суду України» [8] органами правопорядку, а згідно Закону України Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» відповідний підрозділ Національної поліції України [7].

Тобто знову ж таки вбачається невідповідність положень у двох нормативно-правових актах однакової юридичної сили в частині визначення суб'єкту, який забезпечує вжиття заходів задля безпеки судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї. Вважаємо, що поняття «органи правопорядку» є ширшим за дефініцію «підрозділ Національної поліції України», органи Національної поліції України входять у категорію органів правопорядку. У зв'язку з цим слід внести зміни у законодавчі акти, чітко визначившись в компетенцію якого органу віднесено вжиття заходів задля безпеки судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/ed20200703#Text>.
4. Про затвердження Вимог з ядерної та радіаційної безпеки до інформаційних та керуючих систем, важливих для безпеки атомних станцій: наказ Держатомрегулювання від 22 липня 2015 р. № 140 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0954-15/ed20200109#n835>.
5. Словник. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82>.
6. Чуйко З.Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8. С. 85.
7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
8. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
9. Регламент Конституційного Суду України : Постанова Конституційного Суду України про Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 р. № 1-пс/2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>.
10. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

